

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано педагогічний досвід професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та виявлені аспекти цієї підготовки, що сприяють формуванню його готовності до проектної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, проектна діяльність, педагогічний досвід, трудове навчання.

Практичне запровадження проектування виробів у трудовому навчанні учнів змінює зміст професійної діяльності вчителя, який має здійснювати: підбір об'єктів проектування різної складності, консультування, допомогу у визначенні теми проектів; спостереження за ходом роботи учнів; надання допомоги окремим учням і стимулювання їхньої навчально-трудової діяльності; підтримку робочої обстановки у класі; нормування праці школярів; аналіз і узагальнення роботи окремих учнів; оцінювання проектно-технологічної діяльності на кожному етапі [2]. Означені особливості професійної діяльності вчителя трудового навчання актуалізують проблему підготовку його до проектної діяльності.

Розробка проблеми формування готовності майбутнього вчителя трудового навчання до проектної діяльності повинна спиратися на педагогічні здобутки вирішення цієї проблеми у теорії і практиці професійної підготовки майбутнього педагога.

Дослідженню історичних аспектів підготовки майбутнього вчителя трудового навчання присвятили свої наукові пошуки І. Бугаєвич, А. Вихрущ, М. Грищенко, С. Дем'янчук, В. Дідух, У. Нішаналієв, Д. Сметанін, Д. Тхоржевський, М. Ярошенко та інші.

Історичні довідки досліджень цих та інших авторів засвідчують, що визначальну роль у професійній підготовці вчителя трудового навчання відіграє соціальне замовлення на педагогічні кадри. Підхід до обґрунтування цілей,

змісту, методів, організаційних форм підготовки майбутнього вчителя на різних етапах розвитку радянської школи відзначається багатоманітністю, конкретними завданнями часу [6].

Період (1917-1941 рр.) характеризується становленням і розвитком педагогічної освіти, вивченням характеру завдань, змісту і структури загальнотехнічної, загальнопедагогічної і спеціальної підготовки вчителів трудового навчання. Позитивним у цьому напрямку була увага до питань виробничої практики, організації екскурсій на підприємства, суспільно-корисної та виробничої праці.

Особливий інтерес для нашого дослідження представляє період 1920-1930 років, на який припадає спроба впровадження методу проектів у практику радянської школи. Це мало негативні наслідки і в результаті метод проектів не знайшов свого належного місця у навчанні школярів. Серед основних причин, які завадили впровадженню методу проектів у шкільну практику, вчені називають відсутність відповідної підготовки вчителя. Про це красномовно свідчать слова Н.К. Крупської, яка запевняла, що студентам самим спочатку потрібно навчитися планувати свою роботу і, коли студент сам навчиться працювати за методом проектів, тобто працювати колективно, з чітко визначеною установкою, з визначеним урахування своїх сил та запасів, шляхом практичного застосування своїх знань, тоді він навчиться вчити й учнів працювати доцільно, правильно планувати свою роботу [3, с.377].

Окрім того, для цього періоду характерний цілий ряд недоліків. Не було науково розроблено і визначено зміст підготовки учителя праці. Політехнічна підготовка значно відставала від потреб сучасного виробництва, був відсутній зв'язок цілей і змісту трудової підготовки школярів і підготовки вчителів трудового навчання, залишилися не вирішені питання співвідношення загальноінженерної і загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів, переважала інженерна підготовка за програмами технічних ВНЗ, трудова підготовка майбутніх учителів не завжди була пов'язана з основами наук.

У період з 1941-1976 рр. було досягнуто певних успіхів у справі підготовки учителів трудового навчання. Соціально-економічні умови, що склалися на той час (потреба у спеціалістах широкої кваліфікації, розвиток творчих здібностей, рання профорієнтація школярів) сприяли усвідомленню необхідності підготовки вчителів за спеціальним навчальним планом.

На початку 60-х років з'явився перший навчальний план з підготовки вчителя технічної праці. За змістом спеціальної підготовки він був копією навчального плану з підготовки інженера з різання металів, хоча було зрозуміло, що функції вчителя та інженера значно відрізняються [9].

Позитивним виявлялося те, що у навчальні плани різних профілів було внесено цикл загальнотехнічних дисциплін, значна увага стала приділятися виробничій практиці, лабораторно-практичним роботам, трудовій підготовці майбутніх учителів у майстернях і на виробництві. У навчальний процес педагогічних вузів були внесені нові елементи: курсові і дипломні роботи з питань політехнічної освіти, виробнича практика проходила у реальних виробничих умовах [6 с.102].

На початку 70-х років була розроблена модель спеціаліста – учителя загальнотехнічних дисциплін. Особливістю цієї спеціальності стало поєднання базових інженерних дисциплін із фундаментальним психолого-педагогічним циклом, а також із вузькою спеціалізацією якої-небудь галузі народного господарства.

У цей час спостерігається поліпшення навчально-матеріальної бази загальнотехнічних факультетів та відділень педінститутів, налагоджується науково-дослідна та методична робота професорсько-викладацького складу. Але, попри це, залишилися серйозні недоліки з підготовки вчителів праці, значною мірою зумовлені тим, що не проводилися систематичні наукові дослідження з проблем професійної підготовки вчителів трудового навчання, підвищення їх кваліфікації, педагогічної майстерності.

Як бачимо, навчальні плани цього часу не передбачали цілеспрямованої підготовки майбутнього учителя трудового навчання до проектної діяльності.

Певну роль відігравали у плані підготовки майбутнього вчителя до проектної діяльності такі навчальні предмети як нарисна геометрія та креслення, основи стандартизації, технологія конструкційних матеріалів та курсовий проект з деталей машин. Пізніше у наукових колах було визнано факт переважання інженерно-технічної підготовки учителя трудового навчання, над педагогічною [9, с.2-4; 8, с.41-44].

Навчальними планами підготовки вчителів трудового навчання (1971-1977 рр.) серед дисциплін за вибором студента було рекомендовано окремі спецкурси та спецпрактикуми для підготовки майбутніх учителів з питань організації та керівництва технічною творчістю учнів. Серед них: «Практикум по моделюванню і технічній творчості у школі», «Практикум по моделюванню і технічному конструюванню», «Технічна творчість». У кваліфікаційній характеристиці учителя загальнотехнічних дисциплін і праці зазначалося, що учитель загальнотехнічних дисциплін і праці повинен сприяти розвитку технічної творчості молоді, роботі технічних гуртків і секцій, трудовому вихованню в позаурочний час.

Аналіз наукових праць, навчальних планів, нормативних документів, програм, підручників і посібників засвідчує, що у вирішенні проблеми підготовки майбутнього вчителя трудового навчання набувають актуальності питання підготовки його до організації та керівництва творчістю учнів. Але зазначені положення не мали під собою належної організаційної і методичної основи, і тим більше вони мало сприяли підготовці майбутнього учителя до проектної діяльності.

У 80-х роках була введена спеціалізація підготовки вчителів з окремих напрямків трудової підготовки: механізація сільського господарства, технічне креслення і конструювання, електрорадіотехніка, металообробка і автосправа. Було враховано, що вирішальна роль у реалізації принципу поєднання навчання з виробничою працею належить учителю загальнотехнічних дисциплін. Це в свою чергу призвело до значного росту вимог до підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін [1].

Тривалий час справа підготовки вчителів трудового навчання обмежувалась удосконаленням навчальних програм з окремих дисциплін. Так, наприклад, програма з дисципліни «Практикум у навчальних майстернях». Перша програма для спеціальності 2120 «Загальнотехнічні дисципліни та праця» затверджена управлінням навчальних закладів Міністерства освіти СРСР у 1985 році (укладачі А.І. Гедвіло, В.В. Кузьменко, Д.О. Тхоржевський, І.С. Анісімов, В.П. Лисаков, В.А. Рузаков) відрізняється від наступної програми для спеціальності 03.02.00 «Праця» і 03.02. «Викладання праці», затверджених управлінням вищих навчальних закладів Міністерства освіти України у 1993 році (укладачі Д.О. Тхоржевський, Р.О. Захарченко), політехнічною спрямованістю трудової підготовки. Відмінність програми (1993 року) у тому, що вона закладає основи не лише політехнічного характеру, а й виховного. Зміст цієї програми відображає систему трудового навчання учнів школи і націлює студентів на виробничу працю.

Деякі навчальні програми зі спеціальних дисциплін видавалися декілька разів, при цьому до них вносилися деякі зміни, з метою вдосконалення їх змісту

Рішучий крок було зроблено лише в останньому союзному навчальному плані постановкою вимоги щодо інтеграції навчальних дисциплін. У результаті виникли три нові інтегральні курси: технічна механіка, основи машинознавства та основи виробництва, які об'єднали 15 дисциплін, що раніше викладались автономно. Крім того, теорія, методика трудового навчання, матеріальна база трудового навчання та основи організації продуктивної праці об'єдналися у предмет – «Методика викладання фахових дисциплін».

Визначальний внесок у справу підготовки вчителів трудового навчання вніс Д.О. Тхоржевський. Це – створення навчальних планів, програм, розробка широкого кола питань з підготовки вчителя трудового навчання.

Слід наголосити, що практично проблема підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до проектної діяльності не вирішувалася в процесі професійної підготовки. Ідеї навчального проектування найбільшою мірою зберігалися у курсовому та дипломному проектуванні. Але курсове і дипломне

проектування не змогли реалізувати проблему з підготовки вчителя до проектної діяльності, оскільки вони мають дещо відмінну мету від проектної діяльності.

Попри значні наукові доробки, існує ряд невирішених проблем, усунення яких значною мірою сприятиме оптимальній підготовці фахівців до організації трудового навчання на засадах проектно-технологічної діяльності.

Проектна форма навчання – це те осердя, яке перетворює зміст, способи, сферу навчання, а отже, принципово змінює діяльність учителя й учня [5]. Необхідно перейти від пізнавального процесу до освітнього, від концепції «навчання чого-небудь» до вивчення конкретних, «цікавих саме мені» речей. У цьому розумінні проектна педагогіка виявляється виключно перспективною [10]. Створення проектів повинно сприяти розвитку таких якостей і вмінь, як ініціатива, логічне мислення, здатність до співпраці, бачення проблеми і прийняття рішень, навички роботи в колективі, отримання і використання інформації, самоосвіти, планування, комунікативні навички тощо. Виконання проектів повинно сприяти також виявленню ділових, особистісних якостей учнів, їх здібностей самостійно і творчо мислити, вирішувати нові нетипові завдання, використовувати на практиці отриманні знання. Результатами можуть бути різні об'єкти, технології, системи, явища, процеси. Вище зазначені положення необхідно віднести і до особистості майбутнього вчителя трудового навчання.

У такому навчанні потрібен учитель широкого профілю, проектувальник різноманітних педагогічних методів та методичних прийомів, здатний забезпечити педагогічну підтримку учням, організувати і провести коректувальну діагностику, знайти правильне вирішення у проблемній педагогічній ситуації [4].

Учитель повинен організувати роботу таким чином, щоб сприяти самостійному формуванню інтелектуальних, спеціальних і загальнотрудових знань і вмінь, відображених в кінцевому конкурентноздатному продукті.

Отже, зміни у підходах до трудової підготовки школярів з усією гостротою ставлять проблему адекватної підготовки вчителя трудового навчання до проектної діяльності, потенційні можливості реалізації якої має вивчення спеціальних дисциплін.

Література:

1. Актуальные проблемы подготовки учителя общетехнических дисциплин / Под. ред. Д.А. Тхоржевского. – К.: Вища шк., 1986. – 174 с
2. Коберник О. Модернізація підготовки майбутніх учителів трудового навчання / О. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – №4. – С.28–30
3. Крупська Н. Педагогические сочинения: в 6-ти томах. Т.4. / [под ред. А.М. Арсеньева, Н.К. Гончарова, П.В. Руднева]. – М.: Педагогика, 1979. – 480 с.
4. Крылова Н. Проектная деятельность школьника и педагога / Н. Крылова // Народное образование. – 2005. – №7. – С. 103–110
5. Крылова Н.Б. Проектная деятельность школьников и новые задачи педагогов / Н.Б. Крылова // Дополнительное образование и воспитание. – 2007. – №3. – С. 9–15
6. Нишаналиев У.Н. Вопросы подготовки учителей труда в истории педагогического образования / У.Н. Нишаналиев // Советская педагогика. – 1982. – №1. – С.102–104
7. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Трудове навчання 5-12 класи. – К.: ВТФ „Перун”, 2005. – 255 с
8. Сидоренко В.К. Актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання в світлі реформування освіти в Україні / В.К. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – №2. – С. 41–44
9. Тхоржевський Д.О. Яким бути вчителю трудового навчання / Д.О. Тхоржевський // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1997. – №3(6). – С.2–4

10. Шишов С. Проектный метод: проблемы и перспективы / С. Шишов // Учитель. – 2002. – №1. – С. 39–43